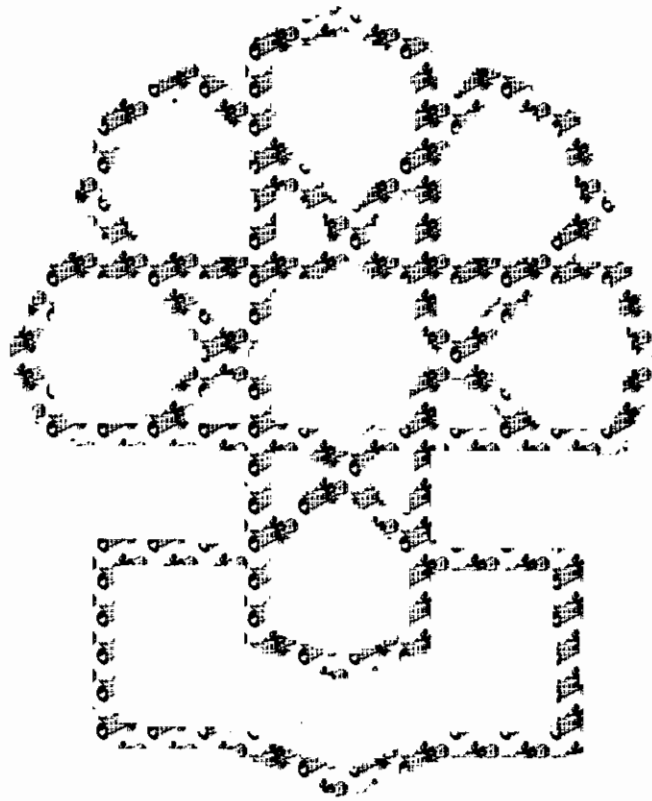

پیرامون بدهی‌های خارجی ایران

معاونت پژوهشی

خرداد ۱۳۷۶

کار: دفتر مطالعات سیاسی اجتماعی

دفتر بررسی‌های اقتصادی

این مطالعه حسب درخواست جناب آقای شریفی نماینده
محترم مردم اراک انجام شده است.

کد گزارش: ۱۷۰۱۱۸۱

بسمه تعالی

پیرامون بدهی های خارجی ایران

کد گزارش: ۱۷۰۱۱۸۱

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۱	فصل اول- بررسی «استقراض خارجی» در کشورهای در حال رشد از دیدگاه های مختلف
۱	- ضرورت موضوع «استقراض خارجی» و تبعات آن (دیدگاه مثبت)
۳	- استقراض خارجی و توسعه (دیدگاه توسعه اقتصادی مبتنی بر صنعت)
۵	فصل دوم- منابع خارجی وام دهنده به ایران
۵	- بانک جهانی
۶	- بانک ها و شرکت های اروپایی
۷	- بانک ها و شرکت های ژاپنی
۷	فصل سوم- میزان بدهی های خارجی ایران و نحوه بازپرداخت آن
۷	- میزان بدهی های خارجی ایران
۸	- تمديد مهلت بازپرداخت بدهی های خارجی ایران از سوی کشورهای:
۸	۱- آلمان
۹	۲- اتریش
۹	۳- ایتالیا
۹	۴- اسپانیا
۱۰	۵- امارات متحده عربی
۱۰	۶- بلژیک
۱۰	۷- بریتانیا
۱۱	۸- تایوان
۱۱	۹- ترکیه
۱۱	۱۰- سوئیس
۱۲	۱۱- سوئد
۱۲	۱۲- کره جنوبی
۱۲	۱۳- هلند
۱۲	۱۴- دانمارک
۱۲	۱۵- فرانسه
۱۲	۱۶- یونان
۱۳	۱۷- ژاپن
۱۴	- گزارشی از اکونومیست درباره استحکام اقتصادی، توان صادراتی و بازپرداخت بدهی های خارجی ایران
۱۴	فهرست منابع و مآخذ

موضوع استقراض خارجی که در این مقاله از دیدگاه‌های مختلفی نظیر دیدگاه «مثبت» تجربه شده و دیدگاه توسعه اقتصادی مبتنی بر صنعت بررسی می‌گردد، به اشکال گوناگونی مانند دریافت وام از خارج اعم از دولت‌ها، بخش خصوصی خارجی، پیش‌فروش محصولات و مواد اولیه، خرید به شکل «نسیه» و فروش اوراق قرضه دولتی در بازارهای جهانی صورت می‌گیرد.

منابع خارجی وام‌دهنده به ایران؛ بانک جهانی، بانک‌ها و شرکت‌های اروپایی و ژاپنی بوده‌اند. بانک جهانی علاوه بر این که اولین وام خود را در سال ۱۹۹۱ میلادی برای بازسازی مناطق زلزله زده در اختیار ایران قرار داد، همکاری‌های مالی در خصوص انجام پروژه‌های عمرانی و مطالعات اقتصادی با ایران داشته است. ایران در راستای اجرای پروژه‌های عمرانی خود از بانک‌ها و شرکت‌های اروپایی و ژاپنی وام دریافت داشته است.

بزرگترین بخش دیون خارجی ایران، بدهی‌های کوتاه‌مدت بوده که مهلت بازپرداخت بسیاری از آنها طی توافقاتی که دولت ایران با دولت‌های آلمان، اتریش، ایتالیا، اسپانیا، امارات، بلژیک، بریتانیا، تایوان، ترکیه، سوئیس، سوئد، کره جنوبی، هلند، دانمارک، فرانسه، یونان و ژاپن صورت داده به تعویق افتاده و اعتبارات جدیدی برای بازپرداخت برخی بدهی‌های کوتاه مدت دریافت داشته و تعهدات جدید ایران در قبال کشورهای مذکور از «بخش خصوصی» آن کشورها به «بخش دولتی» انتقال یافت. به علاوه در پی مذاکرات استمهال، دوره تنفسی ۲ ساله و دوره بازپرداخت دیون خارجی ایران ۴ ساله تعیین گردید.

سرانجام این که درباره استحکام اقتصادی، توان صادراتی و بازپرداخت بدهی‌های خارجی ایران، سال ۱۹۹۵ میلادی، سالی درخشان بود. در این سال، ایران توانست اکثر بدهی‌های خود را بازپرداخت نماید. بانک «باشل» سوئیس گزارش داد که در ۴ ماهه آخر سال ۱۹۹۴ میلادی بانک مرکزی ایران ذخایر ارزی خود را ۴۹۵ میلیون دلار افزایش داده و به ۶ میلیارد و ۴۹۰ میلیون دلار رسانید این رویه حاکی از استحکام اقتصادی، توان صادراتی و جاذبه سرمایه‌گذاری خارجی در ایران را نشان می‌دهد.

فصل اول - بررسی «استقراض خارجی» در کشورهای در حال رشد از دیدگاه‌های مختلف

ضرورت موضوع استقراض خارجی و تبعات آن (دیدگاه مثبت)

موضوع «استقراض» بیشتر مورد توجه صاحب‌نظران مسائل اقتصادی و سیاسی کشورهای مختلف قرار گرفته، و به لحاظ ابعاد اقتصادی، سیاسی و حتی مدیریتی که داراست از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مباحثی که حول این موضوع مطرح است، عمدتاً پیرامون استقراض خارجی و اثرات مثبت و منفی این جنبه مطلب است که مورد بررسی قرار می‌گیرد (اثرات مثبت آن در این مقاله اشاره می‌شود).

استقراض خارجی به صورت‌های گوناگونی امکان‌پذیر می‌گردد که معمول‌ترین اشکال آن به شرح

ذیل‌اند:

۱- دریافت وام از خارج اعم از دولت‌ها، سازمان‌های مالی بین‌المللی (صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی)، بانک‌ها و مؤسسات مالی بخش خصوصی؛

۲- سرمایه گذاری مستقیم خارجی توسط دولت‌ها، بخش خصوصی خارجی و شرکت‌های چند ملیتی؛
۳- پیش فروش محصولات مختلفی نظیر نفت، مس و غیره و یا تولیدات کارخانجات که با ارائه کمک‌های مالی و حتی شرکت‌های خارجی و توسط خود آنها در داخل احداث و طریقه بازپرداخت این کمک‌ها، با پیش فروش محصولات، تصور می‌گردد؛
۴- خرید به شکل «نسیه» به این معنی که کالاها و مواد مورد نیاز کشور به صورت مدت‌دار (یک‌ساله، دو‌ساله و...) خریداری می‌شود؛

۵- فروش اوراق قرضه دولتی در بازارهای جهانی.

هر یک از اشکال استقراض فوق‌الذکر علاوه بر آثار مشابه، عواقب اقتصادی، سیاسی و اجتماعی خاص خود را نیز به جا می‌گذارند. معمولاً، استقراض یا به منظور تأمین هزینه‌های مصرفی جامعه مورد استفاده قرار می‌گیرد، یعنی خرید اوراق و کالاهای مصرفی مورد نیاز جامعه از خارج و یا به منظور تأمین هزینه‌های سرمایه‌گذاری یعنی ورود تکنولوژی، تکمیل و یا احداث کارخانجات جدید صورت می‌گیرد. پاره‌ای از کشورهای در حال رشد، استقراض خارجی را در بعد سرمایه‌گذاری در زمینه‌های صنعتی جهت توسعه اقتصادی می‌نگرند و اولویت اصلی آنها در سرمایه‌گذاری برای تولید و ورود تکنولوژی بهینه شامل می‌گردد، تسریع و تبیین اثرات استقراض خارجی در کشورهای در حال رشد (دیدگاه مثبت) را باید در صورت نظارت دقیق از سوی مدیریت قوی کشور باعث گسترش و توسعه قدرت اقتصادی کشورهای وام‌گیرنده دانست.

آثار و تبعات مثبت تجربه شده استقراض خارجی به شرح ذیل است:

۱- وقتی که درآمد کشوری محدود باشد، و هزینه تهیه و تولید کالاهای اساسی، اجازه خرید مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز را ندهد و در نتیجه از ظرفیت کارخانجات استفاده کامل به عمل نیاید، کاهش تولید و به دنبال آن افزایش قیمت‌ها ناشی می‌گردد و به علاوه تعداد زیادی از کارگران کارخانجات کار خود را از دست خواهند داد، در چنین شرایطی استفاده از استقراض خارجی می‌تواند از آثار نامطلوب فوق‌جلوگیری به عمل آورده و با افزایش اشتغال بیشتر موجبات رونق اقتصادی فراهم گردد؛

۲- با استفاده از استقراض خارجی و به دنبال آن افزایش تولید کالای مورد نیاز جامعه، کشورها از ورود آنها بی‌نیاز می‌گردند و از این طریق، ارزی که برای ورود آنها می‌بایست پرداخت گردد، به سرمایه‌گذاری برای تولید بیشتر اختصاص داده خواهد شد؛

۳- استقراض می‌تواند شرایط ایجاد سرمایه‌گذاری جدید و تقویت و گسترش صنایع مورد نیاز جامعه را فراهم آورده و موجب ورود تکنولوژی و یا تکمیل آن در داخل کشور گردد؛

۴- با ورود تکنولوژی از طریق استقراض خارجی، طبعاً آموزش و فراگیری نیروهای داخلی را به دنبال خواهد داشت و از این طریق سطح تخصص و مهارت فنی در داخل کشور افزایش پیدا خواهد کرد. این امر زمینه حرکت جهت رشد صنعتی و توسعه اقتصادی را تسریع نموده و تحرک در زمینه ابداعات و اختراعات را افزایش خواهد داد؛

۵- با انقراض و ایجاد زمینه‌های تولید و اشتغال، نه فقط قدرت اقتصادی کشور می‌تواند افزایش یابد، بلکه به دلیل افزایش تولید هم می‌توان پاسخگوی نیازهای مصرف داخلی شد و هم با صدور محصولات مازاد و

تحصیل ارز لازم، به خوبی از عهده بازپرداخت بدهی‌های مربوط بر آمد.

«چین» سال‌های ۱۹۷۸-۱۹۸۸ مبلغ ۳۵ میلیارد دلار وام از خارج دریافت داشت که قادر شد با منافع حاصله از پروژه‌هایی که هزینه آنها از محل این وام‌ها تأمین گردید، دیون خارجی مربوطه را بازپرداخت نماید، آلمان شرقی، آن دسته از بدهی خارجی خود را که از مؤسسات مالی و کشورهای غربی و نیز اتحاد شوروی (سابق) به صورت وام دریافت داشته بود، از مبلغ ۱۱/۸ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به ۶/۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۵ رساند، این امر نشان‌دهنده ایجاد ظرفیت‌های لازم برای بازپرداخت دیون توسط آلمان شرقی سابق به وسیله وام‌های دریافتی بوده است.^۱

استقراض خارجی و توسعه (دیدگاه توسعه اقتصادی مبتنی بر صنعت)

کشورهای در حال رشد در سه دهه اخیر از دو استراتژی عمده در راه رسیدن به «توسعه» پیروی کرده‌اند، آنان یا «صنعت» را به عنوان جز مهم و اساسی در نظر گرفته‌اند و «کشاورزی» را کنار گذاشته‌اند، و یا به بخش کشاورزی روی آورده و صنعت را به کناری نهاده‌اند و یا از نظر الگوهای ظاهری، از کشورهای بلوک شرق سابق یا کشورهای غربی پیروی کرده‌اند.^۲ چین و تایلند دو نمونه موفق الگوی توسعه بر اساس تکیه بر بخش کشاورزی می‌باشند.

تأکید بر توسعه مبتنی بر صنعت، بهره‌برداری کاراتر از منابع و افزایش تولید مستلزم دستیابی به توسعه اقتصادی سریع، سرمایه‌گذاری گسترده در بخش صنعت می‌تواند راه گشا باشد و کشورهای در حال رشد نیز از طرق مختلف مانند جذب سرمایه‌های خارجی و دریافت وام و کمک‌های خارجی اقدام ورزیده‌اند، عمده‌ترین روش‌های ارائه کمک (تزریق مالی) به کشورهای در حال رشد به شرح ذیل است:

- ۱- وام‌های تجاری و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم توسط بخش خصوصی خارجی؛
- ۲- پرداخت‌هایی که به اهداف نظامی اختصاص دارند؛
- ۳- تخصیص منابع مالی بوسیله دولت‌ها یا محافل بین‌المللی نظیر بانک جهانی یا صندوق بین‌المللی پول به یک دولت یا بنگاه اقتصادی (دولتی یا خصوصی ...).

مکانیسم تأمین مالی بین‌المللی برای کشورهای در حال رشد متقاضی، این امکان را فراهم می‌آورد که برای خرید بیشتر از خارج، اقدام به «وام» کرده‌اند. این کشورها بایستی از طریق فروش کالا و خدمات به خارج (صادرات) بدهی‌های خود را بپردازند. بنابراین می‌توان وضع بدهی‌های کشورهای در حال رشد را توسط دو «شاخص» ارزیابی کرد. اولین شاخص، را باید نرخ بدهی یا نسبت مبلغ (میان مدت و بلند مدت) به صادرات کشورهای مربوطه دانست. البته در کشورهای تولیدکننده نفت که پاره‌ای از آنها در ردیف کشورهای در حال رشد واقع‌اند؛ گاهی ما شاهد کاهش نرخ بدهی به خاطر افزایش درآمدهای نفتی آنها بوده‌ایم.

دومین شاخص، نرخ بازپرداخت بدهی‌هاست، که عبارت است از نسبت بازپرداخت بدهی به صادرات کشورهای مربوطه. برخی کشورهای تولیدکننده نفت که در ردیف کشورهای در حال رشد واقع‌اند، به لطف صادرات بیشتر نفت، از عهده بازپرداخت بدهی‌های خود برآمده‌اند.

۱. «استقراض خارجی چین و آلمان شرقی»، روزنامه کیهان، ۱۳۶۸/۳/۹، ص ۱۵.
۲. چین پس از «مانو» هم به تدریج درصدد تغییر استراتژی‌های خویش برآمد و تز مدرنیزه کردن صنایع و ورود محصولات آن به بازارهای بین‌المللی را جانشین تز پیشین که بر اساس پیشبرد بخش کشاورزی بنا شده بود، کرد.

از اوایل دهه ۱۹۸۰، بحران بدهی‌های کشورهای در حال رشد ابعاد ویژه‌ای به خود گرفت و یک‌باره جریان سرمایه به جهان سوم کاهش یافت.

به دلایل زیر، پاره‌ای از کشورهای جهان سوم خود را در بازپرداخت بدهی‌ها ناتوان دیدند:

۱- افزایش نرخ بهره در بازارهای جهانی و افزایش تورم؛

۲- کاهش صادرات کشورهای در حال رشد، به علت کاهش قیمت مواد اولیه؛

۳- کسری تراز پرداخت‌های کشورهای در حال رشد؛

۴- نارسایی سیستم پولی و مالی بین‌المللی.

از ابتدای دهه ۱۹۷۰، میلادی به شدت بر میزان بدهی‌های کشورهای در حال رشد افزوده شد و از سال ۱۹۷۳ میلادی تا سال ۱۹۸۰ میلادی، به ۵ برابر افزایش یافت. علت این افزایش، فعالیت‌های کنترل نشده بازار سرمایه و بانک‌های کشورهای صنعتی و نیز سابقه کشورهای در حال رشد برای دریافت هر چه بیشتر وام بود. از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد، این پیشروی به روندی خطرناک تبدیل شد. سازمان ملل متحد دهه ۱۹۷۰ میلادی را «دومین دهه توسعه» نامگذاری کرد.^۱

مشکل بدهی‌های کشورهای در حال رشد تا سال ۱۹۸۲ میلادی چندان مهم جلوه نمی‌کرد، اما از این تاریخ به بعد، این معضل اوج گرفت و تلاش برای یافتن راه حل بحران بدهی‌ها، نخستین بار از سوی محافل مالی بین‌المللی آغاز شد و کنفرانس مشترک صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی در تورنتوی کانادا سر آغاز چنین تلاشی به شمار می‌رفت. به علاوه، برخی کشورهای در حال رشد که نتوانسته بودند بدون دریافت وام بیشتر از عهده بازپرداخت بهره سنگین بدهی‌های خود برآیند، در نتیجه سیاست اقتصادی امریکا و کسری بودجه عظیم این کشور در اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی باعث افزایش نرخ بهره وام‌ها در ایالات متحده و جامعه اروپا شد.^۲

بدهی‌های کشورهای در حال رشد، مناسبات این دسته از کشورها را با کشورهای صنعتی مبهم ساخت و باعث شتاب بخشیدن به تحولاتی که نتیجه آنها هنوز معلوم نیست، شده است. درس بزرگ دهه ۱۹۷۰ میلادی، ارتباط ناپایدار میان «انقراض و توسعه» نامگذاری گردید. کشورهای صنعتی، دستیابی به صنایع بازارهای سرمایه بین‌المللی و ادامه جریان انتقال سرمایه به کشورهای در حال رشد را منوط به اعتبار این دسته از کشورها در بازپرداخت بدهی‌هایشان عنوان کردند.

کنفرانس مشترک صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی در سال ۱۹۸۲ میلادی برای اولین بار تلاش برای یافتن راه حل بحران بدهی‌ها از یک سو و جدیت کشورهای صنعتی از سوی دیگر بود. استراتژی که این کنفرانس برای حل بحران بدهی‌ها ارائه کرد، یکی ادامه سیاست ایجاد رونق اقتصادی و نیز ادامه اعطای وام به کشورهای در حال رشد جهت پیشبرد هماهنگ آنها با رونق اقتصادی جهان، همراه بود. برخی از کشورهای در حال رشد و تطابق با این استراتژی، سیاست صرفه‌جویی را پیش گرفتند، از سرمایه‌گذاری در طرح‌های عام خودداری کردند، واردات خود را کاهش دادند و در تجارت خارجی خود، موازنه‌ای ایجاد کردند تا بتوانند بدهی‌های خود را بازپرداخت نمایند.

به دلیل شکست سیاست مذکور از سوی برخی کشورهای «در حال رشد»، اجلاس مشترک دیگری از سوی صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی در سال ۱۹۸۵ برگزار شد. این کنفرانس نیز بر رونق اقتصادی

۱. انی چنکو، پول، نظام پولی بین‌المللی و بحران آن، مترجم ناصرزرافشان، تهران، انتشارات پیشبر ۱۳۶۸، ص ۲۳۲-۳۰۰.
۲. همان

کشورهای در حال رشد تأکید ورزید و خواستار اعطای وام‌های بیشتری به کشورهای مذکور شده افزون براین، قرار شد که بانک جهانی نیز میلیارد‌ها دلار وام در اختیار این دسته از کشورها قرار دهد. برای این طرح جدید، بانک جهانی که تا آن روز خود را از بحران بدهی‌های جهان سوم خارج کرده بود، نقش بیشتری به عهده گرفت.^۱

برخی کشورهای «در حال رشد» برای تأمین مالی خود جهت پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی تنه‌راه آزادانه در «سطح ملی و منطقه‌ای» دانستند، و به‌علاوه آنها این استراتژی را گامی برای حل و فصل معضل بدهی‌های خود قلمداد کرده‌اند. این استراتژی با اتخاذ سیاست همگرایی اقتصادی - تجاری بین کشورهای در حال رشد (جنوب - جنوب) صورت گرفته است. سازمان‌های منطقه‌ای اقتصادی که با مشارکت این دسته از کشورها تأسیس شده، در همین راستاست.

فصل دوم - منابع خارجی وام دهنده به ایران

بانک جهانی

بانک جهانی اولین وام خود را به ایران پرداخت کرد (۱۹۹۱)، این بانک مبلغی بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیون دلار برای بازسازی مناطق زلزله‌زده در اختیار ایران قرار داد. این وام، اولین وام بانک جهانی است که از اواسط دهه ۱۹۷۰ به این سو به ایران داده شده است. مخارج بازسازی زلزله ایران حدود ۶۰۰ میلیون دلار برآورده شده بود، به‌علاوه مؤسسات خارجی دیگری نیز به منظور تأمین این هزینه‌ها با بانک جهانی همکاری داشته‌اند.^۲

در حالی که همکاری‌های مالی ایران و بانک جهانی در خصوص انجام پروژه‌های عمرانی و مطالعات اقتصادی، به‌طور مؤثر وارد دومین سال خود (۱۳۷۱) شده بود، اولین هیئت بانکی به منظور شروع شناسایی و تدارک پروژه‌های مختلف در اواخر سال ۱۳۶۹ به ایران سفر نمود. محور همکاری‌های بانک جهانی با ایران در خصوص پروژه‌هایی بود که منتهی به دریافت تسهیلات مالی برای اجرای پروژه‌های زیر شده بود:

۱- پروژه بازسازی مناطق زلزله‌زده استان‌های گیلان و مازندران (۱۳۶۹) (۱۹۹۱)

به‌دنبال وقوع زلزله در مناطق شمالی و شمال‌غربی ایران در سال ۱۳۶۹ و اعلام آمادگی بانک جهانی برای کمک در بازسازی مناطق خسارت دیده، مقامات جمهوری اسلامی ایران موافقت کردند که از تسهیلات اضطراری آن بانک که معمولاً برای جبران خسارت ناشی از وقایع طبیعی پرداخت می‌گردد، برای بازسازی این مناطق استفاده نمایند. وجوه این اعتبار به تأمین بخشی از هزینه‌های ارزی برنامه کلی دولت برای بازسازی مناطق زلزله‌زده اختصاص یافت، به‌علاوه قسمتی از وجوه این اعتبار صرف تدوین طرحی برای پیشگیری و کاهش زیان‌های زلزله گردید. مبلغ اعتبار بانک جهانی به ایران بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلیون دلار برآورد شده بود.

۲- پروژه کنترل سیل سیستان (۱۳۷۱) (۱۹۹۲)

هدف از اجرای این پروژه، کنترل و مهار سیلاب‌هایی است که سالانه در منطقه سیستان باعث خسارت و ضررهای فراوانی می‌گردد. بازسازی و احداث ۱۳۰ کیلومتر قوره‌های کناره‌های رودخانه سیستان و ۱۰۰

۱. انی‌چنکو، پیشین، ص ۲۳۲-۳۰۰.

2. The world Bank Atlas, 1995, pp. 18-19.

کیلومتر قوره‌های ساحلی دریاچه هامون از جمله عملیات مهم و اصلی پروژه مذکور بوده‌اند. تاریخ تصویب این پروژه ۲۸ ماه مه ۱۹۹۲ (۷ خرداد ۱۳۷۱) و مبلغ اعتباری بانک جهانی ۵۷ میلیون دلار و دوره اجرای پروژه ۶ سال برآورد گردید.^۱

۳- پروژه شبکه جمع‌آوری آب‌های سطحی تهران ۱۳۷۱ (۱۹۹۲)

عملیات پروژه عمدتاً شامل ۱۰/۸ کیلومتر کانال اصلی، ۲/۶ کیلومتر کانال سرپوشیده و ۲ کیلومتر سرباز بوده است. تاریخ تصویب این پروژه ۲۸ ماه مه ۱۹۹۲ (۷ خرداد ۱۳۷۱) و دوره اجرای پروژه ۶ سال و مبلغ اعتباری آن ۷۷ میلیون دلار برآورد گردید.^۲

۴- پروژه بهسازی آبیاری ۱۳۷۱ (۱۹۹۲)

پروژه مذکور شامل چرخه کاملی از آب‌رسانی، آبیاری، بازسازی، طراحی و تجهیز مزارع، آموزش و تولید بوده، وسعت این پروژه بخش‌هایی از اراضی مغان، بهبان، زرینه رود و تجن را تحت پوشش آبیاری خود قرار داده بود. دوره اجرای پروژه ۶ سال و مبلغ اعتباری آن از سوی بانک جهانی، ۱۵۷ میلیون دلار برآورد گردید.^۳

۵- پروژه افزایش تولید برق ۱۳۷۰ (۱۹۹۱)

در چارچوب همکاری‌های ایران و بانک جهانی و نظر به نیاز شدید کشور به افزایش تولید برق و امکان بهینه‌سازی تأسیسات موجود تولید برق (تهران و قم) و جهت بالا بردن بازدهی آن‌ها، پروژه‌ای بین دو طرف در مرداد ماه ۱۳۷۰ به تصویب رسید. دوره اجرای این پروژه ۶ سال و مبلغ اعتباری آن از سوی بانک جهانی، ۱۶۵ میلیون دلار برآورد گردید.^۴

۶- پروژه بهداشت و تنظیم خانواده ۱۳۷۱ (۱۹۹۲)

مجری پروژه و طرف همکاری با بانک جهانی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بوده و اجزاء پروژه بهداشت به توسعه بهداشت اولیه در مناطق روستایی، کنترل جمعیت و تنظیم خانواده و مبلغ اعتباری آن از سوی بانک جهانی، ۱۴۱/۴ میلیون دلار برآورد گردید.^۵

همچنین بانک جهانی بار دیگر در مورخ ۱۳۷۳ (۱۹۹۴) با پرداخت یک وام ۷۷ میلیون دلاری به شهرداری تهران برای ایجاد کانال‌های آب موافقت کرد. این بانک از شهرداری تهران خواسته بود تا مراحل نهایی انعقاد قراردادهای مربوط به ایجاد یک سیستم کنترل سیل در تهران را طی نماید.^۶

بانک‌ها و شرکت‌های اروپایی

بانک ملی پاریس و سوسیته جنرال فرانسه در ارائه میلیارد‌ها دلار اعتبار به ایران جهت اجرای پروژه‌های عمرانی این کشور، نقش به‌سزایی داشته‌اند، بانک‌های ایتالیایی و آلمانی که در زمینه ارائه اعتبار به ایران، مشکلی با مؤسسات تضمین صادرات کشورهای متبوعه خود نداشتند، نقش اساسی‌تری در این زمینه دارا بوده‌اند، عملاً به صورت تأمین‌کننده مهم‌ترین وام در یافتی توسط ایران بوده‌اند.

اعتبار ۲/۶ میلیارد دلاری بانک ملی پاریس به ایران، صرف واردات ۲ میلیارد دلار کالای فرانسوی و ۶۰۰

1.Ibid. p. 20

2. Ibid. p.20.

3. Ibid. p.20.

4. Ibid. p.21.

5.Ibid. p.21.

6.Ibid. p.21.

میلیون دلار خرید از ایتالیا اختصاص یافت و در قبال آن، بانک مرکزی ایران به دنبال احداث پروژه‌هایی بود که از طریق این اعتبار ساخته شده است. اعتبار مالی دیگر از سوی بانک سوئیس جنرال فرانسه به شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران داده شد که موارد استفاده محدود آن به پتروشیمی بندر امام، تبریز، کارخانه کود شیمیایی خراسان و فاز سوم پتروشیمی اراک اختصاص یافت.^۱

مؤسسات تضمین صادرات آلمان و ایتالیا، اعتبارات میان مدت و حتی ۵ (پنج) ساله ایران را تضمین نموده‌اند. بانک کهرشال ایتالیا در سال ۱۳۶۹، اعتباری به مبلغ ۴۸۰ میلیون مارک برای احداث بخشی از فاز اول پالایشگاه اراک به ایران اختصاص داد. شرکت آلمانی «هرمس»، مبلغی معادل ۲۰ میلیون مارک (۱۲/۵ میلیون دلار) را برای پوشش بیمه‌ای اسناد اعتباری بخش خصوصی ایران، اختصاص داده، و آلمان عرضه کننده اصلی کالا به ایران محسوب شده است. در سال ۱۹۹۲، این کشور فروشی معادل ۴۱۰۰ میلیون دلار به ایران داشته است.^۲

یک گروه از بانک‌های ایتالیایی در ژانویه ۱۹۹۴ (۲۵ دی ماه ۱۳۷۳) موافقت‌نامه اعطای یک میلیارد دلار وام به ایران را امضا کردند. ایران این وام را برای بازپرداخت اعتبار اعطا شده از سوی ۱۵۰ بازرگان ایتالیایی دریافت کرد. براین اساس، دو کشور با زمان‌بندی اعتبارات مربوط به کالاهای صادراتی ایتالیا به ایران موافقت کردند و بیمه اعتباراتی «ساجا» نیز اعلام کرد که بانک مرکزی ایران بازپرداخت این وام را تضمین می‌کند.^۳

«یورگن مولمان» نماینده پارلمان و وزیر وقت اقتصاد آلمان در مورخ ۱۳۷۴/۲/۳ در رأس یک هیئت بلند پایه اقتصادی وارد ایران شد که در پی مذاکرات بین مقامات اقتصادی دو کشور، مقرر گردید پروژه‌هایی با بازده اقتصادی قابل قبول بانک‌ها مستقیماً از طریق بانک‌های آلمانی تأمین اعتبار گردد. در زمینه پروژه‌های دولتی ایران نظیر راه آهن و ... با توافق دولت ایران و بر اساس سیاست‌های مالی دولت آلمانی در تأمین اعتبارات پروژه‌های خارجی انجام گردد.^۴

بانک‌ها و شرکت‌های ژاپنی

ژاپن در نخستین گام خود، ۱۵۰ میلیارد ین (۱/۴ میلیارد دلار) برای ساخت یک نیروگاه آبی به ایران اختصاص داد. ۳۸ میلیارد ین (۳۶۵ میلیون دلار) از این وام تا قبل از سال ۱۳۷۳ به ایران پرداخت شد و بخش دیگری از آن قرار بود که طی سال ۱۳۷۳ به ایران پرداخت گردد.^۵

در راستای اعطای بخش دوم وام ۱۵۰ میلیارد ین ژاپن به ایران، دولت توکیو در مورخ ۱۳۷۳/۱۰/۲۵ در مورد نحوه پرداخت بخش‌های بعدی این وام (۱۵۰ میلیارد ین) به ایران برای احداث سد کارون-۴ تصمیم‌گیری نموده ژاپن اولین بخش از این وام را به مبلغ ۳۸ میلیارد ین، در اردیبهشت ۱۳۷۳ به ایران پرداخت کرد. دولت ژاپن به منظور پاسخ به درخواست دولت امریکا پرداخت قسمت دوم این وام را که ۴۶ میلیارد ین بوده، متوقف کرد.^۶

۱. «مشکلات ایران در استقراض خارجی»، روزنامه رسالت، ۱۳۷۰/۸/۱۶ ص ۲.

۲. «بدهی‌های خارجی ایران»، روزنامه سلام، ۱۳۷۱/۱۱/۲۹، ص ۲.

۳. «ایران یک میلیارد دلار وام از بانک‌های ایتالیایی دریافت می‌کند»، روزنامه سلام، ۱۳۷۳/۱۰/۱۳، ص ۲.

۴. «وام آلمان به ایران»، روزنامه ابرار، ۱۳۷۴/۲/۳، ص ۳.

۵. «ژاپن ۱/۴ میلیارد دلار وام به ایران داد»، روزنامه کیهان، ۱۳۷۳/۱۱/۲۷، ص ۳.

۶. «ژاپن نحوه پرداخت بقیه وام ۱۵۰ میلیارد ینی به ایران را بررسی می‌کند»، روزنامه سلام، ۱۳۷۳/۱۰/۲۵، ص ۲.

میزان بدهی های خارجی ایران

بدهی های خارجی ایران در سال ۱۹۹۱ میلادی به ۱۷ میلیارد دلار یعنی (۳ برابر سال ۱۹۹۰) و در سال ۱۹۹۲ بالغ بر ۲۰ میلیارد دلار برآورد گردید. بهره بدهی های ایران نزدیک ۳ به میلیارد دلار رسیده بود. ایران در طول حداکثر ۶ ماهه اول سال ۱۹۹۳ میلادی، ۳ میلیارد دلار از بدهی های عقب افتاده خود را پرداخت کرد. مقامات بانک مرکزی ایران، پایان سال ۱۹۹۴ میلادی را نقطه عطفی در امر پایان بحران بدهی های خارجی ایران قلمداد کردند و اعلام داشتند که «دیون» عقب افتاده این کشور تا پایان سال مذکور، تسویه خواهد شد.^۱ بزرگترین بخش دیون خارجی ایران، بدهی های کوتاه مدت است که در سال ۱۹۹۲ به بیش از ۷۸ درصد دیون خارجی کشور بالغ گردید. بر اساس آمار «جداول دیون جهانی»، در پایان سال ۱۹۹۲، ایران دارای ۱۱/۱ میلیارد دلار بدهی کوتاه مدت بوده که تنها بهره آن سالانه ۵۴۷ میلیون دلار بالغ می گردید. این در حالی است که وام های بلند مدت کشور تا پایان سال ۱۹۹۲ حدود ۳/۱ میلیارد دلار بود و رشد آن حدود ۱۲ درصد بالغ می گردید.^۲

ایران در سال ۱۳۷۲ (۱۹۹۳)، ۱۰ میلیارد دلار از تعهداتش نسبت به طرف های تجاری خود را انجام داد و برخی از طرف های تجاری این کشور از جمله آلمان، ژاپن، سوئیس و اتریش با تمدید مدت انجام تعهدات مالی ایران نسبت به این کشورها که مبلغ ۶ میلیارد دلار بوده، موافقت کردند، همچنین ایران در صدد بود که موافقت ۵ کشور دیگر اروپای غربی را که طرف های تجاری این کشور محسوب بوده اند، برای تمدید مهلت انجام تعهدات مالی خود به میزان ۹۰۰ میلیون دلار به دست آورد.^۳

به گزارش روزنامه فیگارو چاپ پاریس، در شماره روز چهارشنبه ۱۳۷۳/۱۱/۱۷، رقم کل بدهی خارجی ایران را ۳۰ میلیارد دلار و بدهی های معوقه تهران را ۱۳ میلیارد دلار ذکر کرد.^۴ تمدید مهلت بازپرداخت بدهی های خارجی ایران از سوی کشورهای:

۱- آلمان

مقامات رسمی ایران و آلمان طی توافقی در سال ۱۹۹۴ در مورد زمان بندی مجدد ۴/۵ میلیارد دلار از دیون ایران به این کشور که تحت پوشش بیمه دولتی «هرمس» قرار داشته، دست یافتند. قرار شد که ایران این مبلغ را در سال های ۱۹۹۶-۲۰۰۰ میلادی باز پرداخت نماید.^۵

همچنین، بانک مرکزی ایران و اتحادیه صنایع آلمان در مورد نحوه بازپرداخت جمعاً یک میلیارد مارک بدهی های ایران به ۸۰۰ شرکت آلمانی به توافق رسیدند (مهر ۱۳۷۳). شرکت های طلبکار آلمانی که برای معاملات خود با ایران، تضمین بیمه دولتی «هرمس» را نداشتند، به ۳ گروه تقسیم می شدند؛ گروه اول شرکت هایی با طلب کمتر از یک میلیون مارک که بر اساس توافق حاصله خواهند توانست کلیه مطالبات خود را به صورت اقساط ۵ تا ۸ ماهه از تاریخ صدور قرارداد، وصول کنند. گروه دوم را شرکت هایی تشکیل می دهند که مطالبات آنها بین یک تا ده میلیون مارک بوده و برای این گروه قرار بر این شد که ۱۰ درصد بدهی

۱. Europa Publications Limited, The Middle East and North African, "Iran", 41st Edition, 1995, pp.407-408.

۲. Ibid, p.409.

۳. Europa Publications Limited, Op,Cit, PP.410-411.

۴. «قوانین ایران با کشورهای وام دهنده اروپایی»، روزنامه کار و کارگر، ۱۳۷۳/۱۱/۲۰، ص ۳.

۵. «تمدید مهلت بازپرداخت بدهی های خارجی ایران»، روزنامه ابرار، ۱۳۷۲/۱۱/۱۲، ص ۳.

آنها پس از امضای قرارداد و بقیه در ۱۶ اقسط ۳ ماهه از تاریخ ۱۵ دسامبر ۱۹۹۴ بازپرداخت شود. گروه سوم نیز شرکت‌هایی بودند که مطالبات آنها بیش از ۱۰ میلیون مارک بوده و طبق توافق حاصله با ایران، طلب شرکت‌های مذکور به صورت حداکثر ۱۴ قسط ۳ ماهه که از نیمه اول سال ۱۹۹۶ شروع شده، بازپرداخت گردد. همچنین توافق به عمل آمد که مؤسسه اعتباری «AKA» تأمین مالی این مجموعه را به عهده گیرد و پوشش بیمه‌ای آن نیز از بیمه «هرمس» دریافت گردد. مقامات رسمی آلمان، توافق مؤسسه AKA را چشم‌انداز روشنی فراسوی بیمه هرمس جهت پوشش صادرات به ایران قلمداد کردند.^۱

۲- اتریش

براساس تفاهمنامه مشترک بین مقامات مالی ایران و اتریش در وین، کلیه اعتبارات اسنادی مربوط به معاملات فیما بین ایران و اتریش به حجم ۵/۶ میلیارد شلینگ (اتریش) برابر با ۴۶۰ میلیون دلار بادر یافت یک اعتبار میان مدت پرداخت گردیده است. این پرداخت‌ها شامل کلیه اعتبارات تأخیری و نیز اعتبارات سررسید سال ۱۳۷۳ بوده و همچنین براساس این توافق، ایران پس از توقف ۲ ساله از اوایل سال ۱۹۹۶ بدهی‌های خود را به اتریش در ۱۶ قسط به فاصله ۳ ماهه بازپرداخت خواهد نمود. بهره فعلی این بدهی‌ها نیز به صورت اقساط ۱۶ ماهه از سال ۱۹۹۶ پرداخت می‌شود. به علاوه، موافقت شد که پیش قسط این بدهی‌ها نیز از ۳۰ ژوئن ۱۹۹۴ در ۳ نوبت به فاصله ۳ ماه از یکدیگر پرداخت گردد.^۲

همچنین، بانک مرکزی ایران و بانک‌های اتریشی در شهریور ۱۳۷۳ در خصوص استمهال (تمدید مهلت) بدهی‌های خارجی ایران به بخش خصوصی آن کشور به توافق رسیدند. ارزش بدهی‌های استمهال شده ایران طبق قرارداد موجود بالغ بر ۱۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۳

۳- ایتالیا

هیئت بانک مرکزی ایران در سال ۱۳۷۳ پس از چند روز مذاکرات با مقامات مالی مؤسسه دولتی بیمه ایتالیا (ساچا) موفق گردید که یک موافقتنامه مالی بلندمدت با آن کشور امضا نماید. براساس این موافقتنامه، بدهی‌های مؤسسات دولتی و خصوصی و کلیه واردکنندگان کشور به طرف‌های تجاری خود در ایتالیا که در همان سال پرداخت نشده بود، از طریق اخذ یک اعتبار بلندمدت پرداخت گردد. این اعتبار بالغ بر ۸۰۰ میلیون دلار برآورد شد و کلیه خریدهای آن تحت پوشش «ساچا» شامل شد. اعتبار مذکور ۶ ساله و شامل ۲ سال دوره تنفس و ۴ سال دوره بازپرداخت تعیین گردید.^۴

همچنین، بانک مرکزی «مدیو کودتو» ایتالیا به منظور تعویق بازپرداخت بدهی‌های ایران در مورخ یازده اکتبر ۱۹۹۴، یادداشت تفاهمی، با بانک مرکزی ایران امضا کرد. براساس این یادداشت تفاهم، شرکت‌ها و کارخانه‌های طلبکار ایتالیایی که تحت پوشش «ساچا» نبودند، ۲۵ درصد طلب خود را نقداً و بقیه آن را در ۱۶ قسط ۳ ماهه دریافت خواهند نمود. زمان پرداخت اولین قسط ایران، ژوئیه سال ۱۹۹۶ تعیین گردید، این تفاهمنامه آن دسته از بدهی‌های خارجی ایران شامل می‌شد که مربوط به قراردادهای منعقد شده پیش از ۳۱ دسامبر ۱۹۹۳ بود. میزان کل این بدهی‌ها اعم از تحت پوشش «ساچا» و غیر آن بیش از ۲۶۰۰ میلیارد لیر (یک میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلار) برآورد گردید. از این مبلغ، ۱۸۰۰ میلیارد لیر طلب شرکت‌های تحت پوشش

۱. «توافق ایران و آلمان در مورد بازپرداخت یک میلیارد مارک بدهی‌های ایران به شرکت‌های آلمانی»، روزنامه کیهان، ۱۳۷۳/۹، ص ۳.

۲. «ایران برای بازپرداخت یک میلیارد دلار تعهداتش با سوئیس و اتریش به توافق رسید»، روزنامه رسالت، ۱۳۷۱/۱/۴، ص ۲.

۳. «توافق ایران با بانک‌های اتریش برای تمدید مهلت بازپرداخت بدهی‌های بخش خصوصی»، روزنامه همشهری، ۱۳۷۳/۶/۲۲، ص ۲.

۴. «توافقات ایران و کشورهای وام‌دهنده اروپایی»، روزنامه کار و کارگر، ۱۳۷۳/۱/۲۰، ص ۲.

بیمه‌ای «ساجا» و بقیه طلب شرکت‌های خارج از پوشش انجمن بیمه تجارت خارجی ایتالیاست. طبق این قرارداد، ایران این وام یک میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلاری را با بهره‌ای بسیار نازل و پس از یک دوره تنفس ۲ ساله تا سال ۲۰۰۰ به طرف ایتالیایی بازپرداخت خواهد کرد.^۱

۴- اسپانیا

در پی حل و فصل مسائل مربوط به معوقه‌های ایران به اسپانیا، موافقتنامه‌ای بین دو کشور در مورخه ۱۳۷۳/۱/۲۸ جهت توسعه همکاری‌های اقتصادی - تجاری امضا شد، براساس این موافقتنامه، اسپانیا اعتباری درازمدت در اختیار ایران قرار داد که مبلغ معوقه‌های ایران بین ۱۳۰ تا ۱۵۰ میلیون دلار به طرف‌های اسپانیایی، در آن ملحوظ شده بود. در موافقت‌نامه مذکور، یک دوره تنفس ۱۹ ماهه و یک دوره بازپرداخت ۴ ساله مورد تفاهم قرار گرفت. به این ترتیب در پایان دوره بازپرداخت ۴ ساله یعنی در پایان سال ۱۹۹۴، معوقه‌های ایران بایستی تسویه می‌گردید. در توافق به عمل آمده، مکانیسم و چگونگی بازپرداخت معوقه‌های مربوط به سال ۱۹۹۳ و سه ماهه اول سال ۱۹۹۴ و همچنین سررسیدهای مربوط به بعد از پایان ماه مارس ۱۹۹۴ تا مارس ۱۹۹۵ نیز تعیین گردید.^۲

۵- امارات متحده عربی

ارزش بدهی‌های ایران به بازرگانان امارات، ۴۰۰ میلیون دلار برآورد گردیده که در چند مرحله، پرداخت آن آغاز گردید. بانک‌های ایرانی در امارات در مورخ ۱۳۷۳/۱۲/۳ پرداخت بدهی‌های به تأخیرافتاده به بازرگانان اماراتی را آغاز کردند. در امارات، ۱۶ شعبه از دو بانک تجاری ایران فعالیت داشته‌اند. دبی یکی از بزرگترین شرکای تجاری ایران در منطقه به حساب آمده و از مجموع ۲/۸ میلیارد دلار صادرات مجدد دبی در سال ۱۹۹۳، مقدار ۸۹۷ میلیون دلار به ایران صادر شد. ارزش صادرات مجدد دبی به ایران در ۹ ماهه اول سال ۱۹۹۴ بیش از یک میلیارد دلار برآورد گردید، و بدین ترتیب ایران نخستین طرف تجاری دبی در این مدت بوده است.^۳

۶- بلژیک

براساس موافقت‌نامه اردیبهشت ماه ۱۳۷۳ بین ایران و بلژیک، طرفین در مورد چگونگی بازپرداخت کلیه اعتبارات مالی بخش‌های دولتی و خصوصی ایران به بلژیک به توافق رسیدند. این موافقتنامه در برگیرنده کلیه اعتبارات سررسیده شده واردکنندگان ایرانی تا آوریل ۱۹۹۴ می‌شد. دوره تنفس این توافق ۲۶ ماه و دوره بازپرداخت آن ۴ ساله تعیین گردید. مبلغ این توافق حدود ۲۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۴

۷- بریتانیا

بانک مرکزی ایران در آبان ماه ۱۳۷۳ بازپرداخت مبلغ ۳۰۰ میلیون دلار کل بدهی‌های بدون تضمین وارداتی ایران به صادرکنندگان انگلیسی را تقبل کرد. مجموعه این بدهی‌های مورد توافق بین ۵۰ تا ۱۰۰ میلیون دلار تخمین گردید. در همان سال، تعدادی از بانک‌ها و شرکت‌های انگلیسی به صورت جداگانه در مورد زمان‌بندی مجدد بازپرداخت بدهی‌های معوقه، توافقاتی را با ایران به امضا رساندند. بانک کوریت سوئیس از سوی ایران مأمور شد که با همکاری بانک ملت، مقدمات بازپرداخت بدهی‌های بانک‌های ایران به

۱. «بانک‌های ایتالیایی از امروز یک میلیارد دلار بدهی‌های ایران را می‌پردازند»، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۷۳/۱۱/۱۲، ص ۲.

۲. «جزئیات توافق مالی ایران و اسپانیا تشریح شده»، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۷۳/۱/۲۸، ص ۲.

۳. «بازپرداخت بدهی ۴۰۰ میلیون دلاری ایران به بازرگانان اماراتی آغاز گردید»، روزنامه اطلاعات، ۱۳۷۲/۱۲/۳، ص ۲.

۴. «برای تسهیل در بازپرداخت بدهی‌های ایران به بلژیک»، روزنامه سلام، ۱۳۷۳/۲/۱۸، ص ۲.

طلبکاران انگلیسی را فراهم سازد.^۱

همچنین در راستای توافقات بین دو کشور در آبان ماه ۱۳۷۳، دو طرف مجدداً در آبان ماه ۱۳۷۴ بر سر قرارداد تسویه کامل بدهی‌های معوقه ایران، روابط اقتصادی دو طرف، وارد مرحله جدیدی از گفتگوها شدند. این توافق بین مقامات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان دولتی تضمین اعتبارات صادراتی انگلیس (B.C.J.D.) درباره تسویه بدهی‌های معوقه ایران به این سازمان حاصل شد. براساس این توافق، ایران تعهد کرد که معادل ۶۰ میلیون دلار به طور نقد به انگلیسی‌ها بپردازد که بدین ترتیب کل بدهی‌های ایران به این بنگاه ملی بیمه صادراتی تسویه شود.^۲

با تسویه حساب این بدهی‌ها، راه برای ادامه مجدد پوشش بیمه صادراتی به شرکت‌های انگلیسی که قصد تجارت با ایران را داشته‌اند، هموار گردید. در خرداد ماه ۱۳۷۳، بانک‌های ملت و کوریت سوئیس به نمایندگی از سوی ایران، نسبت به پرداخت معادل ۲۴۰ میلیون دلار بدهی سیستم بانکی ایران به آن دسته از شرکت‌های انگلیسی که حداقل معادل ۵ میلیون دلار طلبکار بودند و از پوشش بیمه صادراتی نیز برخوردار نبودند، به توافق رسیدند. در پی آن مقرر شد که این بدهی‌ها طی اقساط ۵ ساله تا سال ۱۹۹۹ تسویه شوند، لیکن این توافق شامل طلب‌های (بی. سی. جی. دی) نمی‌شد، زیرا بین طرفین در مورد تسویه این بدهی‌ها اختلاف نظر زیادی وجود داشته است، اما با وجود تحریم تجاری آمریکا علیه ایران، سطح تجاری دو طرف در ۶ ماهه اول سال ۱۹۹۵ حدود ۱۱ درصد نسبت به مدت مشابه در سال ۱۹۹۴ افزایش یافته بود.^۳

۸- تایوان

بانک مرکزی ایران در مورخه ۱۳۷۴/۲/۳۰، مبلغ ۳/۳۱ میلیون دلار بابت پرداخت قروض خود به شرکت‌های صادرکننده تایوانی در اختیار بانک بین‌المللی «کامرشال» در چین قرار داد. خبرگزاری آلمان در همان سال نوشت: «ایران تدریجاً قصد دارد در مجموع ۲۸ میلیون دلار از بدهی‌های خود را به شرکت‌های تایوانی بازپرداخت نماید.»^۴

۹- ترکیه

مشکل مطالبات شرکت‌های ترک از ایران در دی ماه ۱۳۷۳ در پی توافق بانک مرکزی ایران با یک بانک خصوصی ترکیه حل و فصل گردید. بانک مرکزی ایران، پرداخت حدود ۱۵۰ میلیون دلار از وجوه صادراتی به تعویق افتاده شرکت‌های ترک را تقبل کرد و مقرر شد که این بدهی‌ها از طریق «اژه بانک» ترکیه پرداخت شود. بانک مرکزی ایران و اژه بانک ترکیه قرارداد و امی کوتاه مدت منعقد کردند و بدین صورت «اژه بانک» این وجوه را به شرکت‌های ترک به عهده گرفت.^۵

مقامات رسمی آنکارا، بدهی ایران به شرکت‌های ترک را حدود ۱۵۰ میلیون دلار و بدهی ایران به بانک مرکزی ترکیه را حدود ۵ میلیون دلار ذکر کردند. مهمترین اقلام صادراتی ترکیه به ایران مواد غذایی، مواد خام لاستیکی، خودرو، شیشه، قطعات یدکی خودرو و مواد شیمیایی بوده که از سوی شرکت‌های ترک به ایران صادر گردید.^۶

۱. «طرح بانک مرکزی ایران برای بازپرداخت بخشی از بدهی‌های معوقه ایران به صادرکنندگان انگلیس»، روزنامه سلام، ۱۳۷۳/۸/۲، ص ۳.

۲. «ایران و انگلیس برای تسویه کامل بدهی‌های معوقه به توافق نهایی رسیدند»، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۷۴/۸/۲۰، ص ۲.

۳. همان.

۴. «بانک مرکزی ایران، ۳/۳۱ میلیون دلار بابت قروض خود به شرکت‌های تایوانی پرداخت کرده است»، روزنامه ایران، ۱۳۷۴/۲/۳۰، ص ۲.

۵. تعیین نحوه بازپرداخت بدهی ۱۵۰ میلیون دلاری ایران به ترکیه»، روزنامه رسالت، ۱۳۷۳/۱۱/۱۲، ص ۲.

۶. همان.

۱۰- سوئیس

در پی انجام مذاکرات مالی بین مقامات ایرانی و بیمه دولتی سوئیس، طرفین در مورد چگونگی اعطای اعتبار میان مدت و پرداخت کلیه مطالبات بیمه شده شرکت‌های سوئیس در آخرین روزهای سال ۱۳۷۳ به نتیجه نهایی رسیدند. براساس این تفاهمنامه، کلیه پرداخت‌های مربوط به اعتبارات تأخیری اعم از نقد و یوزانس سوئیس از طریق دریافت اعتبار میان مدت پرداخت گردید، همچنین کلیه اعتبارات اسنادی که تا پایان سال ۱۳۷۳ سررسید شده بودند، مشمول این تفاهمنامه شدند. اعتبار دریافتی از سندیکای بانک‌های سوئیس دارای ۲ سال دوره تنفس و ۴ سال دوره بازپرداخت تعیین گردید.^۱ حجم تفاهمنامه امضا شده با سوئیس و اتریش جمعاً حدود یک میلیارد دلار که با احتساب قراردادهای قبلی با آلمان و ژاپن جمعاً ۵/۶ میلیارد دلار از اعتبار ایران، مورد مذاکره قرار گرفت.

۱۱- سوئد

براساس توافق حاصله در خردادماه ۱۳۷۳ بین ایران و سوئد، آن کشور موافقت کرد که مهلت بازپرداخت ۱۴۰ میلیون دلار بدهی‌های کوتاه مدت ایران را تمدید کند. با این توافق، کل بدهی‌های ایران به ۸ کشور خارجی اروپایی که مدت بازپرداخت آنها تمدید شده به ۶ میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۲

۱۲- کره جنوبی

کره جنوبی برای بازپرداخت دیون ایران به مؤسسات بازرگانی خود، مهلت دیگری به ایران داد. اعتبار دهندگان آن کشور موافقت کردند که دیون ایران در پی وقفه‌ای ۲ ساله طی یک دوره ۳/۵ ساله به اقساط پرداخت گردد. این توافق در پی مذاکرت اعتبار دهندگان کره جنوبی و یک هیئت از بانک مرکزی ایران در اردیبهشت ماه ۱۳۷۳ حاصل شد. دیون ایران به مؤسسات عمده کره جنوبی در مجموع بیش از ۴۰۰ میلیون دلار برآورد گردید.^۳

۱۳- هلند

ایران و هلند در مرداد ماه ۱۳۷۳ در مورد تقسیط ۱۶۰ میلیون دلار از بدهی‌های تهران به توافق رسیدند. براساس این توافق، بدهی‌های ایران به سازمان بیمه اعتباری هلند تا سال ۱۹۹۹ تسویه خواهد شد.^۴

۱۴- دانمارک

هیئت بانک مرکزی ایران در اردیبهشت ماه ۱۳۷۳ طی مذاکرات با مقامات مالی شرکت بیمه صادراتی دانمارک موفق شدند که قراردادی جهت بازپرداخت اعتبارات سررسید شده به امضا برسانند. براساس این تفاهمنامه، کلیه اعتبارات پرداخت نشده مؤسسات دولتی و خصوصی ایران از محل اعتباری که به همین منظور در اختیار ایران قرار داده شد، بازپرداخت گردید. جمع اعتبار مذکور بالغ بر ۲۱۰ میلیون دلار بوده و این اعتبار کلیه تعهدات قابل سررسید در سال ۱۳۷۳ را نیز پوشش داد. براساس تفاهمنامه مذکور، دوره تنفس ۲ سال و مدت بازپرداخت این اعتبار تازه، ۴ سال (تا سال ۲۰۰۰) تعیین گردید.^۵

۱۵- فرانسه

مذاکراتی بین فرانسه و ایران برای حل و فصل مسئله بدهی‌های معوقه تهران به سازمان بیمه صادراتی

۱. «ایران برای بازپرداخت یک میلیارد دلار تعهدات خود با سوئیس و اتریش به توافق رسید»، روزنامه رسالت، ۱۳۷۳/۱/۴، ص ۲.
۲. «توافقات ایران و سوئد در مورد بازپرداخت بدهی‌های کوتاه مدت ایران»، روزنامه کیهان، ۱۳۷۳/۳/۲۲، ص ۳.
۳. «ایران برای بازپرداخت ۴۰۰ میلیون دلار از تعهدات خود با کره جنوبی به توافق رسید»، روزنامه رسالت، ۱۳۷۳/۲/۱۰، ص ۲.
۴. «ایران و هلند در مورد تقسیط ۱۶۰ میلیون دلار از بدهی‌های ایران به توافق رسیدند»، روزنامه سلام، ۱۳۷۳/۵/۱، ص ۳.
۵. «ایران و دانمارک برای بازپرداخت بدهی‌ها به توافق رسیدند»، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۷۳/۲/۶، ص ۲.

فرانسه (کوفاس) از ۱۶ تا ۱۸ فروردین ماه ۱۳۷۳ در پاریس آغاز گردید. میزان بدهی های ایران به فرانسه ۱/۲ میلیارد فرانک فرانسه (۲۲۰ میلیون دلار) برآورد گردیده که ایران موظف است که طی یک دوره تنفس ۲ ساله و طی ۴ ساله (تا سال ۱۹۹۹) بدهی های خود را نسبت به فرانسه بازپرداخت نماید.^۱ (این میزان بدهی ها بدون احتساب سررسیدهای سال ۱۳۷۴ بوده است).

۱۶- یونان

ایران تمامی دیون خود به شرکت های صادراتی یونان را در مورخ ۱۳۷۳/۴/۲۲ بازپرداخت کرد، یک مقام رسمی بانک صادرات ایران که در یکی از شعبات این بانک در آتن فعالیت دارد، افزود؛ بانک صادرات برای حل و فصل دیونی که در ۲ ساله گذشته (سال پایه ۱۳۷۲) بر روی هم انباشته شده بود، حدود ۴ میلیون دلار به ۲۰ شرکت یونانی پرداخت کرد. مبادلات بازرگانی دو طرف، به استثنای نفت در سال ۱۹۹۳ تنها در حدود ۱۹ میلیون دلار برآورد گردید.^۲

۱۷- ژاپن

مقامات مالی دو کشور ایران و ژاپن در سال ۱۹۹۳ درباره نحوه بازپرداخت بدهی های معوقه تهران به توکیو به گفتگو نشستند دولت ژاپن توافقی راجع به زمان بندی مجدد ۶۰۰ تا ۷۰۰ میلیون دلار قروض ایران را اعلام کرد.^۳

همچنین، به دنبال مذاکرات هیئت بانک مرکزی ایران با شرکت های صادرکننده ژاپنی در سال ۱۳۷۲، تفاهمنامه ای بین طرفین به امضا رسید، که بر مبنای آن بیش از ۲ میلیارد دلار اعتبار در اختیار بانک مرکزی قرار گرفته شد، تا کلیه مطالبات شرکت های ژاپنی را بازپرداخت نماید. این تفاهمنامه به دنبال توافقی بود که ایران و آلمان در همان سال، منعقد نموده بودند. مجموع تعهدات سررسیده شده کوتاه مدت و فشرده ایران در سال های ۱۳۷۱-۱۳۷۲ حدود ۸ میلیارد دین برآورد گردید.^۴

قرارداد قسط بندی مجدد ایران و ژاپن در مورخ ۱۳۷۴/۸/۲۲ در خصوص بازپرداخت معوقه های ایران (۱۵۰ میلیون دلار) به شرکت های ژاپنی توسط مقامات مالی دو طرف به امضا رسید. این قرارداد به دنبال انقضای قرارداد با شرکت های بزرگ ژاپنی برای قسط بندی مجدد و پرداخت مطالبات آنها که در اردیبهشت ۱۳۷۳ به امضا رسیده بود، صورت پذیرفت. بانک مرکزی ایران مذاکرات مؤثری را برای تعیین نماینده از طرف دیگر صادرکنندگان ژاپنی به منظور بازپرداخت مطالبات باقیمانده آنها به عمل آورد.^۵

دو بانک بزرگ ژاپنی به نامهای بانک توکیو و توکای بانک به عنوان بانک های عامل و ۱۴ بانک محلی به عنوان نماینده پرداخت با بانک مرکزی ایران وارد گفتگو شدند و در نهایت توافق حاصل شد که آنها به عنوان نمایندگان ۱۸۱ شرکت کوچک و متوسط ژاپنی شرایط بازپرداخت را مورد بررسی قرار دهند. این توافق طی قراردادی در مورخ ۱۳۷۴/۸/۲۳ به امضای طرفین رسید و مبلغ قرار داد حدود ۱۵۰ میلیون دلار برآورد گردید که براساس شرایط تعیین شده، صادر کنندگان ژاپنی در مدت زمان کمتری مطالبات خود را دریافت دارند.^۶

۱. «ایران و فرانسه در خصوص بدهی های معوقه به توافق رسیدند»، روزنامه سلام، ۱۳۷۳/۱/۲۰، ص ۲.

۲. «بدهی های ایران به یونان پرداخت گردید»، روزنامه اخبار، ۱۳۷۴/۴/۲۲، ص ۲.

۳. «تمدید مهلت بازپرداخت بدهی های خارجی ایران»، روزنامه ابرار، ۱۳۷۲/۱۱/۱۲، ص ۲.

۴. «توافقات اخیر مالی تهران - توکیو»، روزنامه سلام، ۱۳۷۲/۱۲/۲۲، ص ۳.

۵. «ایران در زمینه تسطیب بدهی های خود با ژاپن به توافق رسید»، روزنامه رسالت، ۱۳۷۴/۸/۲۲، ص ۳.

۶. «ایران در زمینه تسطیب بدهی های ژاپن به توافق رسید»، روزنامه رسالت، ۱۳۷۴/۸/۲۲، ص ۳.

همچنین مقامات مالی ایران با بستن کاران ژاپنی در سال ۱۳۷۳ در زمینه تقسیط مجدد ۲ میلیارد دلار از تعهدات معوقه به توافق رسیدند و قرار شد که این تعهدات با بهره ۵ درصد ظرف مدت ۳/۵ سال بازپرداخت گردد.^۱

در یک جمع بندی کلی در خصوص زمان بندی تعهدات خارجی ایران، طی گفتگوهای رسمی ایران، نمایندگان بانکهای خارجی و شرکت های بیمه صادراتی کشورهای آلمان، ژاپن، ایتالیا، اتریش و اسپانیا، نتایجی حاصل شد و بیش از ۶ میلیارد دلار از تعهدات سررسید شده سال ۱۹۹۳ و تعهدات قابل سررسید در سال ۱۹۹۴ زمان بندی مجدد شد. ایران طی توافقی با بانک های آلمانی در مورد ۴/۵ میلیارد مارک (۲/۶ میلیارد دلار) از دیون معوقه، به نتایجی مثبت دست یافت که بخش قابل توجهی از این رقم، یعنی ۳/۲ میلیارد مارک مربوط به تعهدات سررسید شده سال ۱۹۹۳ و مابقی آن یعنی ۱/۳ میلیارد مارک مربوطه به تعهداتی است که در سال ۱۹۹۴ سررسید آنها فرا رسیده بود. بازپرداخت تعهدات ایران به آلمان به سال ۱۹۹۶ موکول گردید که طی یک دوره ۴ ساله (۱۹۹۶-۱۹۹۹) انجام خواهد شد.^۲

گزارشی از اکونومیست درباره استحکام اقتصادی، توان صادراتی و بازپرداخت بدهی های خارجی ایران^۳ اقتصاد ایران در ۹ ماهه اول سال ۱۹۹۵ توانسته بود، ضمن استحکام خود، جاذبه سرمایه گذاری برای خارجیان را قوت بخشد. تمایل سرمایه گذاری در ایران و تثبیت قیمت نفت در ۳ ماهه دوم سال ۱۹۹۵ به استحکام اقتصاد ایران کمک زیادی کرد. این نشریه با اشاره به موفقیت ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی در زمینه نفت نوشت: «تحریم تجاری امریکا علیه ایران موجب شد که شرکت امریکایی «لونوکو» از یک معامله پرسود کنار زده شود و راه برای شرکت نفتی «توتال» فرانسه بازگردد».

درباره افزایش توان صادراتی ایران در خصوص نفت خام و کاهش مصرف فرآورده های نفتی در داخل این کشور، این نشریه افزود: «بخشی از افزایش توان صادرات نفت خام ایران ناشی از افزایش توان تولید و بخش دیگر نتیجه کاهش مصرف فرآورده های نفتی در داخل بوده است». این نشریه همچنین به «روش احیای مستقیم تولید فولاد» در اصفهان اشاره کرد و ظرفیت تولید سالانه آن را ۶۰۰ هزار تن برآورد گردانید. این روش می تواند با روش احیای مستقیم امریکا در بازارهای بین المللی رقابت کند و بخشی از بازارهای امریکا را در اختیار گیرد.

این نشریه در زمینه بازپرداخت بدهی های ایران و استمهال آنها نوشت: «سال ۱۹۹۵ برای ایران سال درخشانی بود». در این سال، ایران توانست اکثر بدهی های خود را بازپرداخت و یا دوباره زمان بندی کند. «اکونومیست» با اشاره به این موضوع که ایران در سال ۱۹۹۶ بایستی ۴ میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار از بدهی های خود را بپردازد، افزود: «بانک تسویه حساب های بین المللی مستقر در باسل (سوئیس) گزارش داد که در ۴ ماهه آخر سال ۱۹۹۴، بانک مرکزی ایران، ذخایر ارزی خود را ۴۹۵ میلیون دلار افزایش داد و به ۶ میلیارد و ۴۹۰ میلیون دلار رسانید».

۱. زمان بندی تعهدات خارجی ایران، روزنامه ابرار، ۱۳۷۳/۱/۲۹، ص ۲.

۲. همان.

3. Economist, No-3, oct 21 1995, pp.2-3.

فهرست منابع و مآخذ

الف - منابع فارسی (کتاب)

- ۱- نی جنکو، بول نظام بولی بین‌المللی و بحران آن، مترجم ناصرزرافشان، تهران، انتشارات پیشبرد، ۱۳۶۸.
 - ۲- روزنامه اخبار، ۱۳۷۴/۴/۲۲.
 - ۳- روزنامه ابرار، ۱۳۷۴/۲/۳، ۱۳۷۲/۱/۱۲، ۱۳۷۳/۱/۲۹.
 - ۴- روزنامه ایران، ۱۳۷۴/۲/۳۰.
 - ۵- روزنامه اطلاعات، ۱۳۷۲/۱۲/۳.
 - ۶- روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۷۳/۱/۱۲، ۱۳۷۳/۱/۲۸، ۱۳۷۳/۲/۶، ۱۳۷۴/۸/۲۰.
 - ۷- روزنامه رسالت، ۱۳۷۰/۷/۶، ۱۳۷۱/۱/۴، ۱۳۷۳/۱/۱۲، ۱۳۷۱/۱/۴، ۱۳۷۳/۲/۱۰، ۱۳۷۴/۸/۲۲، ۱۳۷۴/۸/۲۱.
 - ۸- روزنامه کیهان، ۱۳۶۸/۳/۹، ۱۳۷۳/۱/۲۷، ۱۳۷۳/۷/۹، ۱۳۷۳/۳/۲۲.
 - ۹- روزنامه کار و کارگر، ۱۳۷۳/۱/۲۰.
 - ۱۰- روزنامه سلام، ۱۳۷۱/۱/۲۹، ۱۳۷۳/۱۰/۱۳، ۱۳۷۳/۱۰/۲۵، ۱۳۷۳/۲/۲۸، ۱۳۷۳/۸/۲، ۱۳۷۳/۵/۱، ۱۳۷۳/۱/۲۰.
 - ۱۱- روزنامه همشهری، ۱۳۷۳/۶/۲۲.
- ب- منابع لاتین

- 1- The World Bank Atlas, 1995.
- 2- Europa Publications Limited, The Middle East and North African, "Iran," 41st Edition, 1995.
- 3- Economist, NO.3, Oct. 21, 1995.